

³⁶ Naumovych I. *Krepkaya volya i neutomimyy trud / I.Naumovych. – Lviv, 1878. – 48 s.; Naumovych I. Prymer podrazhanyya dostoynyu / I.Naumovych // Hospodar u promyshlennyk. – Lviv, 1880. – Ch. 6. – S. 86 – 87.*

³⁷ Botushansky V. *Silke hospodarstvo Bukovyny (druha polovyna XIX – pochatok XX st.) / V.Botushansky... – S. 178.*

³⁸ Boyko A. *Pedahohichno-prosvitnytska diyalnist Kostyantyny Malytskoyi / Andriana Boyko // Humanizatsiya navchalno-vykhovnoho protsesu. – Slovyansk, 2011. – Vyp. LIV. – S. 240.*

³⁹ Andrukhiv I. *Kost Levytskyy: polityk, hromadskyi diyach, pravnyk (1859 – 1941) / Ihor Andrukhiv, Stepan Svorak. – Nadvirna: ZAT «Nadvirnyanska drukarnya», 2009. – S. 17.*

⁴⁰ Svoboda (Lviv). – 1897. – Ch. 4, 1 (13 sichnya). – S. 28.

⁴¹ Svoboda (Lviv). – 1897. – Ch. 4, 30 sichnya (11 lyutoho). – S. 34.

⁴² Khliborob (Lviv). – 1891. – Ch. 2, 15 maya. – S. 16.

⁴³ Franko I. *Sheche dekilka sliv pro rilnychi spilky v Halychyni... T. 44, kn. 1... – S. 428.*

⁴⁴ VRFiT IL im. T.H. Shevchenka NAN Ukrayiny, f. 8, spr. 387, ark. 1.

⁴⁵ Silskyi hospodar // *Entsyklopediya Ukrayinoznavstva. Slovykova chastyna / hol. red. V.Kubiyovych. – Lviv: Naukove tovarystvo imeni Shevchenka u Lvovi, 2000 [perevydannya v Ukrayini]. – T. 8. – S. 2830.*

⁴⁶ TsDIAL Ukrayiny, f. 302, op. 1, spr. 2, ark. 1.

⁴⁷ Hromadskyi holos (Lviv). – 1911. – Ch. 29, 8 chervnya. – S. 3.

⁴⁸ Hromadskyi holos (Lviv). – 1913. – Ch. 20, 15 lypnya. – S. 7.

УДК 94(477):329.4(=411.16)«185/193»(043.3)

© Віктор Доценко
(Ірпінь)

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОПОМОГИ ЄВРЕЙСЬКИМ БІЖЕНЦЯМ ЗАХІДНОЇ ТА ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ У РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті на основі аналізу архівних документів, монографічної та періодичної літератури аналізуються особливості надання єврейськими громадськими організаціями допомоги євреям Галичини, Волині та Буковини, які постраждали від наслідків бойових дій та політики російської адміністрації у період Першої світової війни.

Ключові слова: *благодійні товариства, євреї, погроми, біженці, притулки, облаштування.*

В. Доценко
(Ірпень)

ОРГАНИЗАЦИЯ ПОМОЩИ ЕВРЕЙСКИМ БЕЖЕНЦАМ ЗАПАДНОЙ И ПРАВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЫ В ГОДЫ ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ

В статье на основе анализа архивных документов, монографической и периодической литературы

ры анализируются особенности организации еврейскими общественными организациями помощи евреям Галиции, Волини и Буковины, которые пострадали от последствий боевых действий и политики российской администрации в период Первой мировой войны.

Ключевые слова: *благотворительные общества, евреи, погромы, беженцы, притоки, обустройство.*

V. Dotsenko
(Irpen)

RELIEF PROVIDED TO THE JEWISH REFUGEES OF WESTERN AND RIGHT-BANK UKRAINE THROUGHOUT WORLD WAR I

Since the beginning of hostilities, the representatives of different social groups of Russian Jewry were awakened with patriotic feelings, compassion and exercise of the rights of each believer, got in difficulty, in particular in terms of social protection. The conscious populace organized charities, committees and companies with assistance to victims of war almost in every provincial and district town, inhabited by Jews. On the money, raised by the community, there were public canteens, points heating opened, and hospitals, producing drugs and medical equipment; donations of money, food and other things were provided. The help to refugees was carried out jointly by public institutions and NGOs. They worked closely with the established Petrograd Jewish Committee assistance to victims of war. Getting cash they used them to implement health care programs for refugees and deportees. There were also created healings and product groups of the company (with doctors, nutritionists, nurses), were organized clinics, mobile hospitals, disinfecting baths, kitchens, as well as points of distribution between Jewish families of food packages. Relief Committees organized the resettlement of refugees and supplying them with food and employing them. To accommodate refugees there were opened shelters for disabled veterans and hostels for immigrants. Separately Company maintained a network of camps, nurseries, kindergartens and playgrounds for refugee families' children, the disabled, and orphans. Joint campaigns allowed companies to save tens of thousands of Jewish refugees.

In October 1914 Society craft work joined a campaign to help Jewish refugees. Local Jewish committees for victims of war were created, clubs and societies for the collection and distribution of funds to help victims of war. Most organizations operated in the provincial centers and places with a huge number of refugees. Employment of ethnic refugees, among them were Jews, had their problems. First of all, for intellectuals it was difficult to find a job, Jewish residents of evacuated towns – traders and artisans. For Jews there was more complicated situation and the negative attitude of imperial officials and because of search among them traitors and enemies.

So, in the war onset an active public charity movement aimed to organize the assistance to victims of war and anti-Semitic policy of the Russian imperial authorities to Jewry began between Jewish communities of the Russian Empire began. The movement initially developed erratically and had its own center, which coordinated and supervised the work of local committees, partnerships and other associations. Charity activity of Jewish population of the Russian Empire reached its climax in late 19th – early 20th century. Activation of philanthropy accounts for the extreme periods of the history of Ukrainian and Russian Jews, especially those related to the massacre movement and the First World War. Reaction to Russian statehood manifestations of anti-Semitism played a big role for Jewish public charities. Jewish charities that emerged at the beginning of the war, at first helped evicted from Russian troops occupied Galicia, and from the summer of 1915, after the defeat of the imperial troops, their activity has spread to all provinces at Ukrainian Right Bank. Society took care of deportees, refugees, sick and wounded soldiers: supplying the local Jewish population affected food, medicines. Money to provision were coming from donations and special charges, which organized both among Jews and among the Orthodox population of the Russian Empire. Local organizations provided tangible assistance not only to refugees and deportees and the Jewish soldiers and victims, their families. Already from the beginning of the war they opened and kept mostly at their own expense shelters from recent burns. Such institutions were revealed in the Jewish hospitals and hospices. Separately, the companies helped to employment the disabled in the war people.

Keywords: *benevolent societies, Jewries, massacres, refugees, shelter, arrangement, relief.*

Ми ще до кінця не знаємо, якою величезною трагедією була для як підросійської, так і для Західної України Перша світова війна – і для українців, насамперед, для гуцулів для поляків, євреїв. Єврейські погроми, які відбувалися пізніше, під час революції й громадянської війни, неможливо зрозуміти, не знаючи, що коїлося під час Першої світової війни. Російська імперська політика одразу після початку війни була спрямована на пошук внутрішніх ворогів та вирішення національного питання шляхом виселень, погромів та позбавлення політичних і соціально-економічних прав. Одразу постає ряд питань, які потребують відповіді: які погроми чинила російська армія; як українське єврейство прагнуло допомогти постраждалим від антисемітської російської імперської політики. А ці джерела є. Ми не беремо до уваги літературні джерела, скажімо, твори Степана Васильченка. Візь-

мім, до прикладу, книгу спогадів великого російського філософа Федора Степуна, який відрізняється від когорти інших відомих філософів. Він був артилеристом, воюючи на Галицькому фронті й написав спогади про ці події, розповівши про них правдиво. Або, скажімо, праця Софії Федорченко «Народ на війне», яка вийшла у 1917 році. Її авторка під час Першої світової війни була сестрою милосердя на фронті й ретельно записувала розповіді й розмови поранених солдатів і офіцерів. Книжка має надзвичайну цінність і таких матеріалів багато. Якби оце осмислити, то багато чого стало би зрозумілим у подальших подіях, тому що Перша світова війна, на жаль, визначила все, особливо моральне обличчя ХХ століття.¹

Серед сучасних дослідників питання пов'язані з історією українського єврейства, розглядали у своїх працях В. Сергійчук,² В. Гриневич та Л. Гриневич³ та ін. Автори ввели до наукового обігу велику кількість конкретного матеріалу, що доводить факт залежності єврейських погромів від політики російських владних структур та соціально-економічної ситуації, яка склалась на території України в період на початку ХХ ст. Однак комплексного дослідження, присвяченого історії єврейської громадської благодійності періоду Першої світової війни, немає. Тому метою нашої статті є спроба висвітлити особливості участі єврейських громадських об'єднань підросійської України у організації допомоги єврейському населенню Західної та Правобережної України, яке постраждало від бойових дій та антисемітської політики російської військово-цивільної адміністрації.

З початком воєнних дій представники різних соціальних груп російського єврейства були охоплені патріотичними почуттями, співчуттям до ближнього та усвідомленням права кожного єдиновірця, який опинився у скрутному становищі, на певний соціальний захист. Вони узялися за створення майже в кожному губернському та повітовому місті, де проживали євреї, благодійних організацій, комітетів та товариств з допомоги особам, постраждалим від війни. На кошти громадськості облаштовувались їдальні, пункти обігріву, лазарети, виготовлялися ліки і медичне обладнання; здійснювалися пожертви грошей, продуктів харчування та інших речей.

Після початку бойових дій в Російській імперії активізує свою діяльність Товариство

охорони здоров'я євреїв. 12 вересня 1914 р. комітет товариства прийняв рішення взяти під власний контроль організацію допомоги єврейським біженцям в кордонах межі осілості. В місцях скупчення біженців пропонувалось організувати лікувальні і харчові пункти у формі безкоштовних їдалень, зокрема дитячих, проводити акції з видачі пайків і хліба новоприбулим євреям. Крім того, філії товариства та спеціальні уповноважені мали організувати серед єврейства збір теплового одягу, взуття для допомоги біженцям. Товариство в перший рік своєї діяльності розгорнуло активну роботу зі створення власної мережі філій по всій імперії. Протягом 1915 р. відділення товариства були зареєстровані в Катеринославі, Єлисаветграді, Києві, Полтаві, Проскуріві та інших прифронтових містах. Вони існували на пожертви членів та всіх бажаючих. Зокрема, товариство активно співпрацювало з Пироговським товариством та Всеросійською спілкою міст⁴. У жовтні 1914 р. Товариство охорони здоров'я отримало від Міністерства внутрішніх справ дозвіл на організацію кампаній зі збору пожертв на допомогу постраждалим від війни євреям. Кампанія мала проводитися виключно серед єврейського населення імперії. Однак кошти і теплі речі надавали уповноваженим товариства і представники інших релігійних конфесій. Жертвували переважно продукти харчування і теплі речі. Траплялися випадки пожертвувань золотих виробів, медалей та іноземної валюти. Протягом 1915 р. Катеринославський відділ Товариства охорони здоров'я отримав пожертвувань на суму 6 тис. крб.⁵ Подібні кампанії зі збору пожертв у 1915 р. проводились в Одесі та Єлисаветграді. В Єлисаветграді для збору пожертв місцевий рабин В.І. Темкін організував спеціальний тимчасовий комітет зі збору пожертв, що мав проводити їх збір, обходячи квартири місцевих євреїв.⁶

Масове виселення населення, безсистемність їх руху, скупченість і антисанітарія, відсутність нормального харчування та елементарних побутових умов, недостатня кількість лікувальних закладів призвели до спалаху серед біженців епідемій. Взагалі виселенці та біженці являли собою групу населення, особливо вразливу до хвороб. Вони заповнювали всі наявні інфекційні ліжка, а в багатьох випадках і госпіталі для поранених, не говорячи вже про нові, нашвидкуруч відкриті спеціально для них лікарні та бараки. Безсистемність і

невлаштованість руху біженців, тим більше в літній період, призвели до спалаху інфекційних хвороб. У Полтаві в липні 1915 р. зафіксовано появу віспи, тифу та кору. У Чернігові, за повідомленням місцевих лікарів, серед 2 тис. виселенців – 50 хворих на холеру.⁷

Місцеві державні медичні установи не справлялися з випадками інфекційних захворювань, і тому справа допомоги хворим та організація попередніх санітарних обстежень лягала на плечі благодійних товариств. Серед євреїв санітарно-медичну справу організувало Товариство охорони здоров'я з початку війни відкривало Центри здоров'я і харчування, а потім разом з Єврейським комітетом допомоги жертвам війни організувало надання медико-санітарної допомоги і харчування серед єврейських біженців та виселенців. Восени 1914 р. уповноважені товариства організували медичні огляди єврейського населення у прифронтових районах Південно-Західного фронту. Наприкінці 1914 р. у відділеннях товариства в Одесі, Києві, Брест-Литовську, Феодосії та Харкові здійснювали огляди фізичного і психологічного стану здоров'я євреїв міст і містечок відповідного регіону. Так, у грудні 1914 р. уповноваженими товариства відбулася перевірка єврейських дітей північних повітів Волинської губернії.⁸

Допомога біженцям здійснювалась спільно державними інституціями та громадськими організаціями. Зокрема, в Одесі таку допомогу надавали Всеросійська земська спілка, філантропічне товариство Татіанінський комітет, приватні благодійники та відділення Товариства охорони здоров'я євреїв (ОЗЕ). За даними газети «Одеський листок» за 14 листопада 1916 р., в місті перебувало 7 тис. біженців. На їх утримання протягом року було витрачено 350 тис. крб. Відділення ОЗЕ надавали харчування 1770 дітям.⁹

Товариство тісно співпрацювало зі створенням у Петрограді Єврейським комітетом допомоги жертвам війни (ЄКОПО). Отримуючи від комітету грошові кошти, ОЗЕ направляло їх для реалізації медичних програм обслуговування біженців і виселенців. Створювались лікувальні та продуктові загоны товариства (із лікарів, дієтологів, медичних сестер), організувались поліклініки, пересувні лікарні, дезінфекційні лазні, кухні-їдальні, а також пункти розподілу між єврейськими сім'ями продуктових наборів. Так, для обслуговування біженців під час переїзду то-

вариство створило 45 загонів провідників,¹⁰ які супроводжували біженців протягом евакуації з прифронтових районів. На проміжних станціях уповноважені товариства купували виселенцям продовольчі пайки, отримували в харчових пунктах ОЗЕ та ЄКОПО гарячу їжу та сухі пайки, вирішували питання розміщення біженців на пересадочних залізничних пунктах.¹¹ Після прибуття до місць, визначених російським урядом для розселення біженців, уповноважені спільно з місцевими комітетами допомоги організували розселення біженців та їх харчування і працевлаштування. Для розміщення біженців ОЗЕ відкривало будинки інвалідів війни, гуртожитки для переселенців. Окремо товариство утримувало мережу дитячих таборів, ясел, дитсадків та дитячих майданчиків для дітей із сімей біженців, інвалідів, сиріт. Спільні кампанії товариств дозволили врятувати десятки тисяч єврейських життів. В Одесі для потреб біженців у жовтні 1916 р. відділення ОЗЕ організувало медичну амбулаторію та аптеку. Того ж року з метою підготовки доглядальниць та сестер милосердя в училищі Вассермана було відкрито курси догляду за хворими.¹² Група активних слухачів курсів самостійно організувала в Одесі дитячий майданчик при Одеському дитячому будинку на 200-250 дітей. Інші єврейські ентузіасти в училищі Гольд відкрили дитячий майданчик на 550 дітей.¹³

Серед біженців та виселенців було багато дітей-сиріт і тих, які загубили своїх батьків. Завідувачі харчовими пунктами й відряджені співробітники товариства у місцях скупчення біженців відшукували безпритульних дітей і відправляли їх у ясла-притулки, дитячі табори. З 1916 р. ОЗЕ почало створювати літні дитячі табори, в яких відпочивали діти єврейських біженців із прифронтових районів України, єврейські школярі та учні хедерів. Крім того, товариство відкрило 4 літні табори для відпочинку дошкільнят. У таборах для дітей організувалися курси з природознавства, співів, функціонували гуртки з городництва та рукоділля. У дні єврейських свят (наприклад, Шаббат) у таборах виступали дитячі театри, організувалися дитячі вистави та святкові вечори. Всього протягом 1916 року в дитячих таборах відпочило 2515 дітей.¹⁴

У жовтні 1914 р. до кампанії допомоги єврейським біженцям підключилось Товариство ремісничої праці (ТРП). 1 жовтня 1914 р. на загальних зборах керівництва товариства

було прийнято рішення частину коштів направити на допомогу євреям-ремісникам та їх сім'ям, що постраждали від бойових дій.¹⁵ В Одесі місцеве відділення товариства відкрило єврейське бюро праці, яке займалось працевлаштуванням, головним чином, працівників «інтелігентних професій». Досить швидко подібні бюро було відкрито в Харкові та Кременчуці Полтавської губернії. В останньому повітове єврейське бюро праці забезпечило робочими місцями 108 із 444 біженців.¹⁶ У січні 1915 р. при Петроградському комітеті ТРП відкривається Бюро трудової допомоги жертвам війни. Уповноважені бюро мали перевірити становище єврейської людності у прифронтових районах та визначити їх основні потреби. Одночасно в межі осілості мали відкриватись ремісничі майстерні для виконання замовлень товариства. Так, наприклад, у Білій Церкві було організовано взуттєву майстерню.¹⁷

Розгортається благодійна громадська діяльність і на місцях. Створюються місцеві єврейські комітети допомоги жертвам війни, гуртки і товариства по збору і розподілу коштів на допомогу постраждалим. Найбільше організацій діяло в губернських центрах і місцях скупчення біженців. Так, в Одесі, Катеринославі, Києві після появи перших біженців у кінці 1914 р. почали виникати благодійні єврейські товариства допомоги постраждалим від війни.¹⁸

Спочатку біженці та виселенці отримували переважно грошову допомогу. Згодом почала формуватися певна система опіки, яка передбачала надання етапованим медичної допомоги, притулку та харчування. У великих містах євреї-біженці забезпечувалися житлом, особливо ті, хто не мав змоги зупинитися в рідних чи знайомих. Поступово допомогі товариства формують базу вільних вакансій у місцях розміщення біженців та виселенців. На початку січня 1916 року в Житомирі група єврейських біженців за підтримки міської управи почала працювати візниками. В Одесі місцевий єврейський комітет за рахунок коштів, зібраних під час проведення благодійного спектаклю, закупив товари на продаж для єврейських роздрібних торгівців, біженців з прифронтових губерній.¹⁹

Працевлаштування етнічних біженців, а до них можна віднести і євреїв, мало свої проблеми. Перш за все, важко було знайти роботу представникам інтелігенції, частині евакуйованих євреїв, які мали вищу освіту.

ваних жителів єврейських містечок – торговцям і кустарям. Безумовно, моральні потрясіння, які пережили біженці, занурення у незнайоме суспільне, а то й мовне середовище не завжди сприяли працевлаштуванню. Для євреїв ситуацію ускладнювало і негативне ставлення імперських чиновників та пошук серед них зрадників і ворогів. Тому в даній ситуації євреї-біженці мали спиратися майже виключно на власні сили і допомогу з боку національних благодійних товариств і громадських комітетів. 12 січня 1915 р. київським губернатором було затверджено статут товариства для надання допомоги єврейському населенню, що постраждало від воєнних дій.²⁰ Засновниками товариства стали Д.Г. Левенштейн, М.С. Мазор, Х.С. Рубінчик, Л.Д. Гінзбург, І.А. Маршак, Б.Є. Вайншельбой. Загалом до комітету увійшло 16 осіб і 8 кандидатів, яких обрали Загальні збори комітету.²¹ Згідно зі Статутом, Київський комітет мав усіляко сприяти покращенню матеріального становища бідних євреїв як у місцевостях, що прямо чи опосередковано постраждали від війни, так і в інших регіонах, в яких перебували біженці із постраждалих від війни районах, які потребують допомоги.²² Статут визначав основні райони діяльності товариства: Бессарабську, Волинську, Катеринославську, Київську, Подільську, Таврійську (крім Ялти і Севастополя), Херсонську (крім Миколаєва) та Чернігівську губернії.²³ Одразу після реєстрації статуту при товаристві було відкрито комісію догляду за дітьми, яка мала організувати для єврейських дітей-біженців притулки в Києві та містах Правобережної України. У лютому 1915 р. було відкрито Уманське відділення товариства, а в березні місцеві відділення Київського комітету допомоги єврейському населенню, постраждалому від воєнних дій, працювали у Вінниці, Проскуріві.²⁴ Загалом до 1 листопада 1915 року Київський комітет відкрив 40 відділень, спеціально призначених для допомоги єврейському населенню Правобережної України.²⁵ Якщо на початку діяльності Київський комітет надавав допомогу переважно польським євреям, то пізніше основним завданням стала допомога єврейському населенню окупованої Галичини, для чого було організовано «Львівський комітет допомоги». Восени 1915 р. діяльність комітету зосередилась переважно на Волині і Поділлі, де виникла необхідність екстреної допомоги жителям районів, що були прилеглі безпосередньо до

театру воєнних дій, і в Галичині, де брак допомоги вкрай загострився з настанням зими.²⁶

Аналогічні єврейські комітети допомоги біженцям з прифронтових територій у 1915 р. були відкриті в Катеринославі, Полтаві і Кременчуці та інших містах України. Справами таких відділень керували місцеві комісії у складі 3 осіб, дані про яких надсилались Київському губернатору.²⁷ У деяких комітетах керівні посади зайняли учасники сіоністського руху. Так, в Катеринославі комітетом керував місцевий сіоніст Л. Ротенберг.²⁸ Головною метою допомогівих товариств визначалась організація збору коштів для покращення матеріального становища євреїв, які постраждали від війни і втратили всі засоби до існування, а також євреям-біженцям із місць активних бойових дій. Комітети допомагали потерпілим одягом, взуттям, паливом, продуктами харчування, надавали безкоштовну медичну допомогу, допомагали сиротам, старцям та бідним євреям. Окрім надання матеріальної допомоги нужденним, комітет здійснював безкоштовну юридичну і медичну допомогу. Зокрема, київські юристи на прохання членів правління надавали допомогу всім бажаним, а лікарі влаштовували прийом хворих удома. Ліки усім членам родин, якими опікувався комітет, видавалися безкоштовно, при цьому в аптеках, де власниками були євреї, біженцям надавалась знижка на ліки. Окрім того, комітет направляв до притулків сиріт і дітей мобілізованих до війська безкоштовно або за символічну плату. Місцеві товариства відкривали дешеві їдальні, лікарні, притулки, бюро пошуку роботи та інші соціальні установи. Так, Київський комітет зібрав для допомоги євреям Царства Польського 10 тис. крб., організував у Вінниці та Проскуріві дитячі сиротинці для дітей польських євреїв.²⁹

Допомагав Київський комітет і євреям Східної Галичини та Буковини. 8 квітня 1915 р. за ініціативи члена Петроградського комітету Д.Ф. Фейнберга було створено Єврейський рятунковий комітет, до складу якого увійшли 20 чоловік, у тому числі один представник Київського відділення ЄКОПО. При комітеті діяло 8 секцій: фінансова, допомоги місцевим жителям, допомоги біженцям та іноземцям, провінційна, продовольча, речова (одягу та взуття), догляду за дітьми, медична. Бюджет комітету формувався із надходжень Петербурзького, Київського й Одеського комітетів і складав 100 тис. крб на 4 місяці 1915 р. Комі-

тет організував допомогу єврейським заручникам, виселенцям та біженцям регіону. Так, секція з проблем Перемишля у травні 1915 р. допомогла євреям міста знайти житло у Львові. Комітет подбав про розміщення біженців та розподіл харчів. Для перемишлянських євреїв була створена окрема (шоста) єврейська кухня, яка надавала дешеві обіди.³⁰ Рятунковий комітет продовжив свою діяльність і після відступу російських військ із Східної Галичини в червні 1915 р.

Отже, на початку війни серед єврейської громади Російської імперії розпочався активний громадський благодійний рух, спрямований на організацію допомоги постраждалому від війни та антисемітської політики імперських властей єврейству. Рух на початковому етапі розвивався хаотично і не мав власного центру, який координував і керував би роботою місцевих допомогівих комітетів, товариств та інших громадських об'єднань.

Благодійна діяльність єврейського населення Російської імперії досягла найвищого рівня на початку ХХ ст. Активізація благодійництва припадає на екстремальні періоди історії українського та російського єврейства, особливо на ті, що пов'язані з погромними рухами та Першою світовою війною. Реакцією на прояви державницького російського антисемітизму стало зростання ролі єврейських громадських благодійних об'єднань. Єврейські благодійні товариства, які виникли на початку війни, попервах допомагали виселенцям із окупованої російськими військами Галичини, а з літа 1915 р., після поразок імперських військ, їх діяльність поширилась на всі правобережні українські губернії. Товариства опікувалися виселенцями, біженцями, хворими і пораненими воїнами: постачали постраждалому місцевому єврейському населенню продукти харчування, ліки. Кошти на забезпечення їх діяльності надходили з фондів пожертвувань і спеціальних зборів, які організовувались як серед євреїв, так і серед православного населення Російської імперії. Громадські організації надавали відчутну допомогу не тільки біженцям і виселенцям, а й постраждалим єврейським солдатам та їх сім'ям. Уже з початком війни вони відкривали й утримували переважно на власні кошти притулки з опіки останніх. Особливо багато таких установ відкривались при єврейських лікарнях та богадільнях. Окремо товариства допомагали працевлаштуванню військових інвалідів.

¹ *Istorychna pamyat yak pole zmahan za identychnist: materialy «kruhloho stolu», 22 kvit. 2008 r. / za zah. red. Yu.O. Zerniy. – K.: NISD, 2008. – 68 s. – S.47.*

² *Serhiychuk V. Usya pravda pro yevreyski pohromy / V. Serhiychuk. – K., 1996. – 163 s; Serhiychuk V. Pohromy v Ukrayini: 1914-1920. Vid shtuchnykh stereotypiv do hirkoyi pravdy, prykhovuvanoyi v radyanskykh arkhivakh / V. Serhiychuk. – K., 1998. – 247 s.*

³ *Hrynevych V., Hrynevych L. Natsionalne viyskove pytannya v diyalnosti Soyuzu yevreyiv-voyiniv KVO (lypen 1917 – sichen 1918 r.) / V. Hrynevych, L. Hrynevych. – K., 2001. – 150 s.*

⁴ *Kievskaya mysl. 9 oktyabrya 1914 goda.*

⁵ *Tsentrálny derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrayiny v m. Kyievi. F. 442. – Op. 864. – Od. zb. 83. – Ark.76.*

⁶ *Novyy voshod. 30 yanvarya 1915 goda.*

⁷ *Zagrebel'na H. Велика війна: українство і благодійність (1914–1917 рр.) Н. Загребельна. – K., 2006. – С. 167.*

⁸ *Den. 11 dekabrya 1914 goda.*

⁹ *Steshenko O. O deyatelnosti v Odesse obschestva ohraneniya zdorovya evreev (OZE) 1916-1922 gg./ Olha Steshenko // Yevreyska istoriya ta kultura kintsya XIX – pochatku XX st. (do pershoyi svitovoyi viyny). Zbirnyk naukovykh prats. – K.: Instytut yudayiky, 2003. – S. 352.*

¹⁰ *Derzhavnyy arkhiv Rosiyskoyi Federatsiyi. – F. 9538. – Op. 1. – Od. zb. 2. – Ark. 13zv*

¹¹ *DARF. – 9538. – Op. 1. – Od. zb. 37. – Ark. 3.*

¹² *Steshenko O. O deyatelnosti v Odesse obschestva ohraneniya zdorovya evreev (OZE) 1916-1922 gg./ Olha Steshenko // Yevreyska istoriya ta kultura kintsya XIX – pochatku XX st. (do pershoyi svitovoyi viyny). Zbirnyk naukovykh prats. – K.: Instytut yudayiky, 2003. – S. 352.*

¹³ *Pevzner E. «Tesnaya svyaz kul'tury duha i kul'tury tela» v osnove deyatelnosti Obschestva ohraneniya zdorovya evreyskogo naseleniya (OZE) / E. Pevzner // Tirosh – trudyi po iudaice. Vyip.8. – M., 2007. – S. 197.*

¹⁴ *Shpeyingauz M.M. Letnie detskie kolonii / M.M. Shpeyingauz. – SPb, 1918. – S. 135.*

¹⁵ *Novyy voshod. 15 yanvarya 1915 goda.*

¹⁶ *Zhvanko L.M. Problema pratsevlashtuvannya bizhentsiv Pershoyi svitovoyi viyny v ukraiyinskykh huberniyakh za chasiv Rosiyskoyi imperiyi / L.M. Zhvanko // Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. – 2013. – #35. – S.94.*

¹⁷ *Zlatina M.A. Problema evreyskogo bezhenstva v period pervoy mirovoyi voyni: iyul 1914 – zima 1915-16 gg.: dis. ... k.i.n. / M.A. Zlatina. – SPb, 2010. – S.84.*

¹⁸ *Narysy z istoriyi ta kul'tury yevreyiv Ukrayiny. – K.: Dukh i litera, 2005. – S. 88.*

¹⁹ *Zhvanko L.M. Problema pratsevlashtuvannya bizhentsiv Pershoyi svitovoyi viyny v ukraiyinskykh – S.93.*

²⁰ *Yuzhnyy kray. 15 yanvarya 1915 goda.*

²¹ *Derzhavnyy arkhiv Zhytomirskoyi oblasti (DAZhO). – F.405. – Op. 1. – Od. zb. 8. – Ark. 9.*

²² *DAZhO. F.405. – Op. 1. – Od. zb. 8. – Ark.7.*

²³ *DAZhO. F.405. – Op. 1. – Od. zb. 8. – Ark.8.*

²⁴ *Kievskaya mysl. 10 marta 1915 goda.*

²⁵ *Serhyeyeva I.A. Semen AN-skyu – pysmennyk, etnohraf, hromadskyy diyach (za dokumentamy periodu Pershoyi svitovoyi viyny z arkhiviv Kyieva ta Moskvy) / I.A. Serhyeyeva // Rukopysna ta knyzhkova spadshchyna Ukrayiny. – K., 2005. – Vyp. 10. – S. 140.*

²⁶ *Serhyeyeva I.A. Semen AN-skyu – pysmennyk, etnohraf, hromadskyy diyach (za dokumentamy ... – S.140.*

²⁷ DAZhO. – F. 405. – Op. 1. – Od. zb. 8. – Ark.11.

²⁸ Byistryakov A.G. Ocherki istorii sionistskogo dvizheniya v Ekaterinoslave / A.G. Byistryakov. – Dnepropetrovsk, 2008. – S. 126.

²⁹ Kievskaya myisl. 10 marta 1915 goda.

³⁰ Bilous L. Dopomoha postrazhdalomu vid viyny yevreyskomu naselennyyu Skhidnoyi Halychyny (1914-1917) // Problemy vyvchennya istoriyi Ukrayinskoyi revolyutsiyi 1917-1921 rokiv / L. Bilous. – K., 2011. – Vyp. 6. – S. 98-99.

УДК 94 (477.8) : 329

© Ганна Лесюк,
© Королько Андрій
(Івано-Франківськ)

**ПАРТІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ЛЕВА БАЧИНСЬКОГО У 1920-х рр.
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЧАСОПІСУ
«ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС»)**

У статті на основі аналізу часопису українських галицьких радикалів «Громадський голос» розглянуто основні аспекти партійної праці громадсько-політичного діяча Лева Бачинського у 1920-х рр. Розкрито його участь у партійних з'їздах та народних вічах. Простежено його роль у формуванні політичних засад та ідеології УРП–УСРП.

Ключові слова: Лев Бачинський, Українська радикальна партія (УРП), Українська соціалістично-радикальна партія (УСРП), «Громадський голос», Галичина.

А. Лесюк, А. Королько
(Івано-Франківськ)

**ПАРТИЙНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
ЛЬВА БАЧИНСКОГО В 1920-х гг.
(ПО МАТЕРИАЛАМ ЖУРНАЛА
«ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС»)**

В статье на основе анализа журнала украинских галицких радикалов «Громадський голос» рассмотрены основные аспекты партийной работы общественно-политического деятеля Льва Бачинского в 1920-х гг. Раскрыто его участие в партийных съездах и народных сходах. Прослежена его роль в формировании политических принципов и идеологии УРП–УСРП.

Ключевые слова: Лев Бачинский, Украинская радикальная партия (УРП), Украинская социалистично-радикальная партия (УСРП), «Громадський голос», Галичина.

A. Lesiuk, A. Korolko
(Ivano-Frankivsk)

**PARTY ACTIVITY OF LEV BACHINSKIY IN
THE 1920's (BASED ON THE MATERIALS
OF NEWSPAPER «PUBLIC VOICE»)**

Social and political activity of L. Bachinskiy (1872-1930) is less explored in Ukrainian historiography. He

actively advocated the idea of becoming independent united Ukraine and social liberation of the Ukrainian peasants and workers. These ideas are very relevant today. A large amount of information on the researched topic contains the magazine URP-USRP 'Public voice' (1895-1939), published to protect the rights and freedoms of the Ukrainian people from the social, national and cultural oppression.

A lot of Ukrainian scientists studied the history of URP-USRP in 1920-1930s. They are F. Pohrebennyk, I. Vasyuta, M. Kuhutyak, I. Solyar, J. Gabriel, M. Mishchuk, M. Klymyuk, V. Yaremchuk and others, but they did not give attention to the study of party activity of L. Bachynskiy in the 1920s.

The objective of the article is to analyze the main aspects of party activity of L. Bachynskiy in the 1920's by the materials of the newspaper 'Public voice'. The achieving of aim involves the following tasks: to reveal its role in the development of Ukrainian Radical Party (URP), and from 1926 – Ukrainian Socialist-Radical Party (USRP); describe the impact of public and political figure in the formation of the ideology of URP-USRP; show L. Bachynskiy contribution in the creation of radical political program.

Lev Bachynskiy was born on July 14, 1872 in the village of Serafyntsi in Horodenka district, Kingdom of Galicia and Lodomeria. He began his public activities when a teenager. He promoted the idea of the struggle for social and national liberation among students and the local intelligentsia, while studying in Kolomyia gymnasium. After graduating the gymnasium he studied at Chernivtsi University, where he continued national educational activities and actively participated in the Youth Sports Society 'Sokil'.

In the period of the Western Ukrainian People's Republic (ZUNR) L. Bachynskiy was a vice-president of the Ukrainian National Council, the author of the constitutional law of January 3, 1919 and the law on land reform.

In Western Ukraine in 1920-1930's there were dozens of parties and civil society organizations. The first Ukrainian Radical Party (URP) was established at the end of 1890 in Ukraine, which in 1926 was named the Ukrainian Socialist-Radical Party (USRP), because of association with a group of Volyn Ukrainian Party of Socialist Revolutionaries (UPSR). Leading leaders of URP-USRP were Ivan Franko, Mikhaïlo Pavlik, Mykola Lahodynskiy Lev Bachinskiy and Ivan Makuch. The political program of URP rejected any orientations in Poland or Soviet Ukraine, proclaimed a policy of 'own forces' and considered itself the organization of Ukrainian peasants and workers, which is standing on socialist positions.

In the 1920's L. Bachinskiy took an active part in the party life of Galicia. On the basis of materials of 'Public voice' we can conclude that the main aim of his political activity was the struggle for social and national liberation of the Ukrainian people. The politician criticized the activities of the Communist